

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-47>

УДК 338.24

МАГІСТРАЛЬНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

MAIN DIRECTIONS OF THE FORMATION OF THE INTEGRATED SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE COUNTRY

Левковська Людмила Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7823-7062>

Добрянський Олег Іванович

кандидат економічних наук,
Київська митниця Держмитслужби
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3297-3571>

Levkovska Liudmyla

State Institution "Institute of Economics of Nature Management and Sustainable Development
of the National Academy of Sciences of Ukraine"

Dobryanskyy Oleh

Kyiv Customs of the State Customs Service of Ukraine

Стаття присвячена дослідженню актуальних питань формування інтегрованої системи економічної безпеки України в сучасних умовах. Визначено, що ефективне функціонування системи економічної безпеки можливе лише за умови врахування впливу усіх загроз та небезпеки, що можуть виникнути в процесі економічної діяльності, в модель економічної безпеки. При цьому мається на увазі, що окремі елементи, котрі пов'язані з екологічною, політичною, соціальною та іншими видами безпеки повноцінно функціонують лише в межах єдиної інтегрованої системи реагування на ризики. Досліджено, що формування такої інтегрованої системи є об'єктивною необхідністю сьогодення і потребує створення в межах апарату державного управління відповідного органу, котрий буде займатися відслідковуванням даних загроз та управлінням ними на засадах ризик-менеджменту. Обґрунтовано застосування спеціалізованих математичних моделей щодо управління ризиками та загрозами економічній безпеці держави.

Ключові слова: економічна безпека, система економічної безпеки, ризик-менеджмент, ризики економічної безпеки.

The article is devoted to the study of topical issues of the formation of an integrated system of economic security of Ukraine in modern conditions. It was determined that the effective functioning of the economic security system is possible only if the impact of all threats and dangers that may arise in the course of economic activity is taken into account in the economic security model. This means that individual elements related to environmental, political, social and other types of security fully function only within the framework of a single integrated risk response system. It has been investigated that the formation of such an integrated system is an objective necessity of today and requires the creation of a relevant body within the state administration apparatus, which will deal with the monitoring of these threats and their management on the basis of risk management. The application of specialized mathematical models for the management of risks and threats to the economic security of the state is substantiated. The specificity of the modern stage of the formation of economic security systems lies in the practical impossibility of their functioning as separate elements unrelated to other aspects of state security regulation, which reflect the sphere of social protection, environmental security, political risks and threats, etc. As practice shows, all these elements are quite strongly connected with each other, and the dangers characteristic of one sphere definitely have an impact on the adjacent one. For example, social tension in society is directly related to the economic support of the disabled population, the consequence of which is the generation of socio-economic risks, which must be taken into account both when forming plans to avoid threats in the economic sphere and in the sphere of social protection. Thus, the

systemic combination of the negative impact of risks on the general security of the state requires the formation of specialized security systems that could sufficiently effectively respond to such threats and provide opportunities to avoid or differentiate these risks in accordance with the approved plan of measures for economic security in general.

Keywords: economic security, system of economic security, risk management, risks of economic security.

Постановка проблеми. Специфіка сучасного етапу формування систем економічної безпеки полягає в практичній неможливості функціонування їх, як відособлених елементів, не пов'язаних з іншими аспектами регулювання безпеки держави, котрі відображають собою сферу соціального захисту, безпеки навколишнього середовища, політичних ризиків та загроз тощо. Як свідчить практика, усі ці елементи є достатньо сильно пов'язаними між собою і небезпеки, характерні для якоїсь однієї сфери безперечно мають вплив на суміжну. До прикладу, соціальна напруга в суспільстві безпосередньо пов'язана з економічним забезпеченням непрацездатного населення, наслідком чого є генерація соціально-економічних ризиків, які повинні бути враховані, як при формуванні планів уникнення загроз в економічній сфері, так і у сфері соціального захисту. Таким чином, системне поєднання негативного впливу ризиків на загальну безпеку держави вимагає формування спеціалізованих систем безпеки, котрі б достатньо ефективно могли реагувати на подібні загрози та забезпечувати можливості уникнення або диференціації цих ризиків відповідно до затвердженого плану заходів з економічної безпеки загалом.

Отже можна стверджувати, що в сучасних умовах, виникає об'єктивна потреба створення спеціалізованої системи економічної безпеки, яка б функціонувала на засадах інтеграції усіх наявних моделей відслідковування ризиків та загроз і забезпечувала оперативне реагування на усі негативні впливи, що можуть стосуватися національної економіки України. Саме тому актуалізація досліджень формування таких систем виступає нагальною потребою сьогодення з точки зору забезпечення ефективного управління ризиками на національному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження практичних проблем формування інтегрованих систем економічної безпеки держави не є новим для сучасної економічної науки і включає в себе достатньо багато пропозицій щодо застосування різноманітних моделей управління безпекою. Дані аспекти достатньо широко розкриті в спеціалізованих працях таких науковців та практи-

ків, як І. Акімова [3], Г. Андрусак [4], Р. Бьом [5], М. Кахлер [6], В. Коваль [7], Т. Шматковська [1]. Разом з тим, динамічні зміни, що відбуваються у світовій економічній та політичній системі, стрімко генерують цілий комплекс нових ризиків та загроз економічній безпеці, які були несуттєвими або не характерними для економічних систем ще 10-15 років тому. Відтак, виникає потреба вдосконалення та поглиблення існуючих напрацювань у сфері управління економічної безпекою держав на рівні національної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження принципів формування інтегрованих систем управління економічною безпекою держави в умовах системних трансформацій в глобальній соціально-економічній та політичній сфері, що генерують нові виклики та загрози для національної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні тенденції щодо формування глобальної економічної системи значно трансформували традиційне розуміння економічної безпеки, яке акцентувалося на убезпеченні від економічної вразливості перед іншими державами. Водночас глобалізація сприяла перегляду підходів до нового розуміння сутності економічної безпеки, особливо – у світлі ризиків, створених транскордонними мережами глобальних наддержавних економічних суб'єктів та загальною економічною нестабільністю нового глобального середовища. Разом з тим, взаємозв'язок між економічною глобалізацією та небажаними економічними та політичними наслідками вимагає наявності можливостей щодо точного його визначення і ретельної оцінки. При цьому формування нових підходів до розуміння економічної безпеки повинні враховувати об'єктивні наслідки зростання рівня волатильності, викликані глобалізацією, з одночасною наявністю суттєвих економічних переваг щодо покращення економічних показників у довгостроковій перспективі. В даному аспекті державні та комерційні інституції можуть компенсувати наявну економічну незахищеність за допомогою страхування ризиків, формування спеціалізованої системи ризик-менеджменту національної економіки, а також – зміцненням довіри до політики та управління адаптацією еконо-

мічної системи до нового середовища. Національні державні інститути при цьому залишатимуться головними для забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації. В той же час регіональні та глобальні управлінські інституції можуть доповнювати одна одну в процесі управління ризиками, спрямованим на послабленні нової економічної незахищеності. Таким чином, можна стверджувати, що в сучасних умовах з'являються нові альтернативи управління системою економічної безпеки, які можуть створювати нові модальності економічної безпеки.

Разом з тим, з точки зору держави в цілому, формування системи економічної безпеки має ширший зміст, оскільки стосується управління процесами, що стосуються усієї національної економіки в цілому. Таким чином, роль економіки в національній безпеці можна розглядати з макроекономічної та мікроекономічної перспективи. Відповідно, з макроекономічної точки зору проблематика економічної безпеки полягає в питаннях формування бюджетів різних рівнів та зменшення їх дефіциту. Мікроекономічна перспектива зосереджена на забезпеченні загальних умов добробуту людей та підтримці інших компонентів національної безпеки, що стосуються діяльності окремих суб'єктів господарювання або галузей економіки. При цьому економічна безпека виступає основою кожного напрямку завдяки наявності потреб у забезпеченні фінансовими ресурсами, людським та іншим капіталом, матеріальними та нематеріальними цінностями.

Визначаючи сучасні проблеми економічної безпеки, пов'язані із впливом глобалізації, то можна відзначити, що вона призвела до загального зменшення вразливості національних економік шляхом диверсифікації постачальників і ринків. Разом з тим, одностороннє застосування економічних санкцій щодо конкретних країн стало складнішим, таким чином зменшивши вразливість держав. Крім того, економічна лібералізація призвела до того, що всі уряди були змушені відмовитися від частини свого впливу на приватних економічних агентів, що мало наслідком загальне зменшення ефективності державних економічних інструментів в регулюванні національної економіки. Таким чином, можна стверджувати, що в довгостроковій перспективі глобальна економічна інтеграція може бути спрямована на глибшу трансформацію, що призведе до перегляду розуміння сутності національної безпеки на рівні державних інституцій і повинно призвести до транс-

формації системи управління нею до базових принципів ризик-менеджменту.

Практичні аспекти формування інтегрованих систем економічної безпеки потребують попереднього визначення орієнтовного переліку ризиків та загроз, на убезпечення від яких повинна буде орієнтуватися дана система. Однак, насправді скласти вичерпний перелік таких небезпеки доволі проблематично, оскільки він включатиме у себе надмірну кількість елементів, кожен з яких характеризуватиметься різною ймовірністю реалізації. Це, у свою чергу, потребуватиме застосування математичного та економетричного інструментарію для формування складних та громіздких моделей вирахування інтегрального індексу загроз економічній безпеці та вирахування окремих індексів та динаміки ключових складових цього індексу.

Відповідно, виникає потреба попередньої структуризації системи економічної безпеки для виділення основних напрямів впливу небезпечних факторів та визначення цільових інструментів впливу на ці фактори. Таким чином, виникає поняття структури системи економічної безпеки держави, яка повинна базуватися на галузево-секторальному підході диференціації ризиків (рис. 1).

Такий структурований підхід, який базується на визначенні конкретної спрямованості ризиків та загроз економічній безпеці за сферами економічної діяльності дозволяє більш ефективно застосовувати методи ризик-менеджменту для планування управління усією системою економічної безпеки. З іншого боку, наявність чіткого розподілу напрямків впливу ризиків та потенційних можливостей реагування на їх реалізацію, дає можливість щодо планування ефективної діяльності по роботі з такими загрозами. В той же час, у випадку поєднання інструментарію управління ризиками та діяльності по плануванню уникнення загроз на рівні національної економіки, виникає можливість формування спеціалізованої системи економічної безпеки держави, яка, враховуючи специфіку функціонування основних сфер економічної діяльності, дозволяє на макрорівні поєднати її з загальною системою державного управління. Усе це матиме наслідком формування складної чітко структурованої інтегральної системи економічної безпеки, яка стосуватиметься усіх економічних агентів та відкриватиме можливість щодо ефективного впливу на ризики та загрози, що можуть виникнути в плановому періоді (рис. 2).

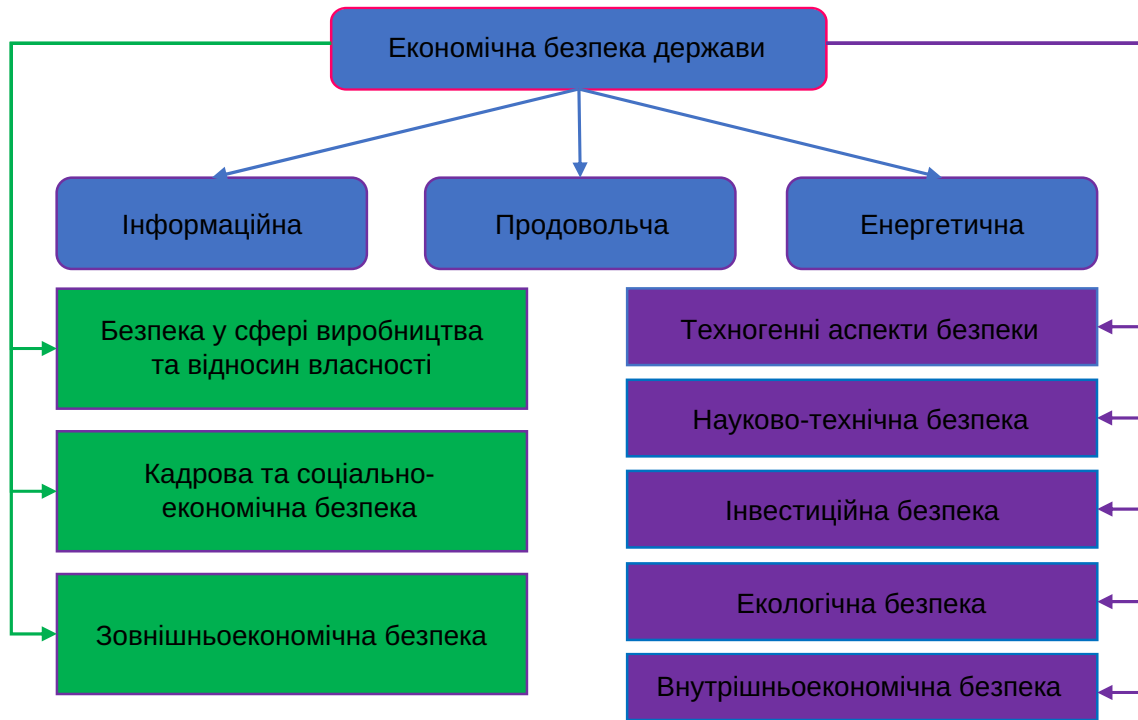

Рис. 1. Структура економічної безпеки країни

Джерело: [2]

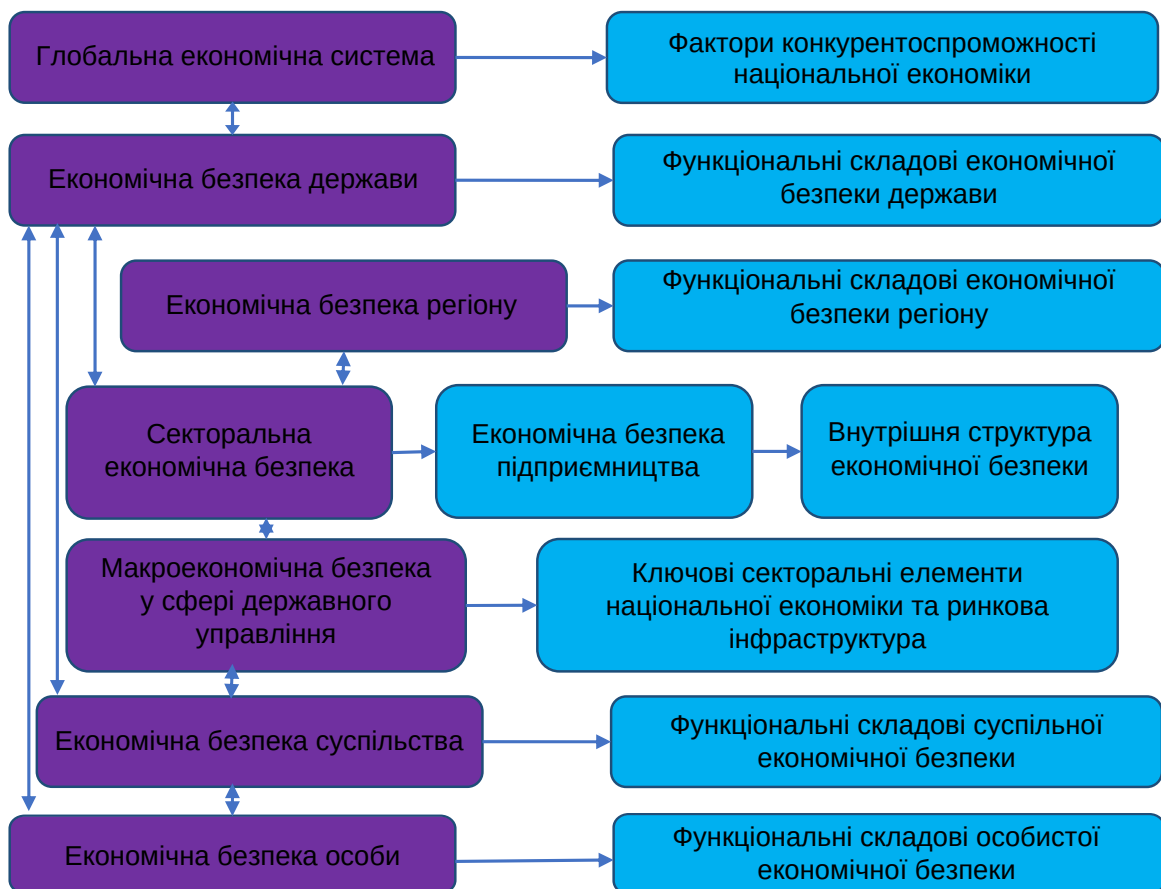

Рис. 2. Інтегрована система економічної безпеки держави

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Як бачмо, ефективність функціонування інтегрованої системи економічної безпеки базується на широкому колі вертикальних та горизонтальних зв'язків за умови значної диференціації сфер економічної безпеки за сферою та характером впливу потенційних ризиків на неї. Безперечно, що суто теоретична побудова такої системи економічної безпеки не буде забезпечувати функціонування апарату управління загрозами, оскільки ще на рівні планування вимагає залучення державних інституцій до такого управління. Крім того, ризик-менеджмент за такою системою є неможливим без застосування спеціалізованих моделей економічної безпеки, які на основі розгалуженого аналітичного інструментарію дозволятимуть оперативно реагувати на будь-які зміни, що несуть загрозу національній економіці в плановому періоді.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що формування систем економічної безпеки держави в обов'язковому порядку передбачає необхідність узгодження регулятивного впливу державних інституцій на національну економіку з потребами уникнення або диференціації потенційних загроз відповідно до наперед визначеного плану реагування. У свою чергу моделювання таких планів неможливе без використання спеціалізованих математичних та економетричних моделей та сучасних інформаційних технологій, котрі здатні забезпечити опрацювання великих масивів даних в режимі онлайн. Відповідно, ефективна інтегрована система економічної безпеки держави, потребує дієвих методів планування та аналізу ризиків і загроз на кожному рівні горизонтальних та вертикальних зв'язків між ключовими сферами національного економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шматковська Т., Дзямулич М., Стащук О. Особливості моделювання бізнес-процесів в умовах формування цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26.
2. Юрків Н. Я. Загрози економічної безпеки реального сектора економіки. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. № 1. С. 202–215.
3. Akimova L., Akimov O., Mihus I., Koval Y., Dmitrenko V. Improvement of the methodological approach to assessing the impact of public governance on ensuring the economic security of the state. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4(35). Pp. 180–190.
4. Andruseac G. Economic security—new approaches in the context of globalization. *CES Working Papers*. 2015. Vol. 7(2). Pp. 232–240.
5. Böhme R., Nowey T. Economic security metrics. *Dependability metrics*. 2008. Pp. 176–187.
6. Kahler M. Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*. 2004. Vol. 17(4). Pp. 485–502.
7. Koval V., Nazarova K., Hordopolov V., Kopotiienko T., Miniailo V., Diachenko Y. Audit in the state economic security system. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. Vol. 41(3). P. 419–430.

REFERENCES:

1. Shmatkovska T., Dziamulych M., Stashchuk O. (2021) Osoblyvosti formuvannia bisnes-protsesiv v umovakh formuvannia tsyfrovoy ekonomiky [Peculiarities of modeling business processes in the conditions of the formation of the digital economy]. *Ekonomka ta suspilstvo*, vol. 26. (in Ukrainian)
2. Yurkiv N. Ya. (2014) Zagrozy ekonomichnoi bezpeky realnogo sektora ekonomiky [Threats to the economic security of the real sector of the economy]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnogo universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, vol. 1, pp. 202–215. (in Ukrainian)
3. Akimova L., Akimov O., Mihus I., Koval Y., Dmitrenko V. (2020) Improvement of the methodological approach to assessing the impact of public governance on ensuring the economic security of the state. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 4(35), pp. 180–190.
4. Andruseac G. (2015) Economic security – new approaches in the context of globalization. *CES Working Papers*, vol. 7(2), pp. 232–240.
5. Böhme R., Nowey, T. (2008) Economic security metrics. *Dependability metrics*, pp. 176–187.
6. Kahler M. (2004). Economic security in an era of globalization: definition and provision. *The Pacific Review*, vol. 17(4), pp. 485–502.
7. Koval V., Nazarova K., Hordopolov V., Kopotiienko T., Miniailo V., Diachenko Y. (2019) Audit in the state economic security system. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 41(3), pp. 419–430.